

Куконіна Н.А.

Чернівецький національний університет

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЇ ЧАСУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ “ГАМЛЕТА” Л.ГРЕБІНКОЮ)

Існує два протилежних підходи до вирішення цієї проблеми: усунення часової дистанції або її збереження. Більшість учених (Г.Гачечіладзе, І.Кашкін, Л.Озеров, Дж.Поустгейт) дотримуються першого підходу, який веде до визнання нерелевантності вживання архаїзмів. Але все ж таки розв'язання проблеми дистанції часу залежить від художнього бачення перекладачів, їхніх почерків, літературного смаку, історико-літературного такту, а також від поставленого творчого завдання [1, с.127-128]. І.Костецький пропонує перекладачам Шекспіра три шляхи для розв'язання проблеми часової дистанції: переказ Шекспіра мовою сучасності, поєднання модерного та традиційного або абсолютна стилізація під українську мову XVI – XVII ст. [5, с.10 -12].

Через те, що “прірва між сучасною та бароковою українською мовами не того роду, що між англійськими сьогоднішньою та шекспірівською” [5, с.12], Л.Гребінка відмовився від стилізації словесної картини. Він не нехтує навмисно часовою дистанцією й не передає історичної віддаленості, а наближає “Гамлета” до сучасника, використовуючи лексику як розмовного реєстру, так і піднесено-застарілого (хоча в кількісному плані розмовна лексика переважає). У передмові до власного перекладу Л.Гребінка зауважував, що, обережно архаїзуючи мову трагедії, він “повсякчас мусив пам'ятати про сучасного читача та глядача” [3, с.358].

На користь правильного розв'язання перекладачем проблеми дистанції часу свідчить факт проведеного нами екскурсу в літературну мову, якою користувалися в Україні на початку ХУІІ ст., тобто періоду написання В.Шекспіром його “Гамлета” (1602 р.). Найяскравішою постаттю літературного процесу того часу небезпідставно вважається Іван Вишенський, який писав старослов'янською мовою в синтезі з живими елементами народної мови, які навіть переважали [6, с.11]. Якщо уявити неймовірно, ніби Іван Вишенський переклав “Гамлета” одразу після його написання, то може виникнути питання, яким чином наші сучасники сприйняли би той переклад з огляду на мовні особливості. На нашу думку, старослов'янська мова була б майже зрозумілою, бо вона за часи Івана Вишенського “значно різнилася від старослов'янської мови часів, приміром, Остромирового

евангелія 1056 р. Протягом віків ця мова зазнала істотних змін, увібрала в себе велику силу суто народних елементів” [6, с.13]. Проблеми виникли б при сприйнятті реалій: *барва* (ліврея), *богданци* (волохи), *брант* (дорогоцінність), *брожок* (візок), а також іншомовних слів. Ми зіставили важку для розуміння лексику з тлумачного словника Івана Вишенського до його творів [2] із лексикою укладеного нами словника перекладу Л.Гребінки і знайшли більше 20 спільних слів та їх форм. Це 1) іменники: *артикул*, *барило*, *блазенство*, *зела* (рослини), *неборак*, *огіда*, *погреб* (поховання), *пря* (бій), *розказ* (наказ), *сонм*, *шати*, *шеляг*, *узлик*; 2) прикметники: *бридкий*, *велебний*, *огидний*; 3) дієслова: *бавитися*, *волити*, *розказати* (наказати), *тлумити*, *уклякати*; 4) прислівники: *вельми*, *знагла*. Безсумнівно, Л.Гребінка також уживає старослов'янську лексику, яку не представлено у словнику важких слів Івана Вишенського, напр. *безплотний*, *воздати*, *еси*, *ложе*, *понеже*, *прах*, *чресла* та інші. Перекладач використовує деякі фонетичні риси старослов'янської мови для надання українській мові серпанку архаїчності: *враг*, *владар*, *жона*.

У зв'язку з викладеним може постати питання релевантності звернення до мови Івана Вишенського як до своєрідного *tertium comparationis* у вирішенні проблеми дистанції часу Л.Гребінкою. Для глибшого переконання у слушному розв'язанні цієї проблеми перекладачем ми звернулись до сучасного твору, присвяченого подіям того ж XVII ст., які відбуваються в Україні. Це – “Маруся Чурай” Ліни Костенко [4]. На тлі нейтральної лексики виділяється стилістично забарвлена лексика, яка доволі часто збігається з тою, що використав Л.Гребінка в перекладі “Гамлета”, напр., *брить*, *власть*, *даня* (отрута), *жона*, *зело*, *зіри* (зірки), *кебета*, *кпин* (кепкування), *мисль*, *погреб* (поховання), *прах*, *призвідця*, *трутизна*, *убивниця*, *хоругви*, *хробацтво*, *твердь*, *чати*, *шкапа*, *яггол*. Ми бачимо, що ця лексика належить як до застарілої, так і до розмовної. Отже, Ліна Костенко звертається до тих самих пластів мови, як і Л.Гребінка, для відтворення реальності трьохсотп'ятидесятилітньої давнини. Поетеса також широко використовує діалектну лексику, деякі старослав'янізми, утворює нові слова.

Отже, порівняння лексики перекладу Л.Гребінки з лексичними ресурсами сучасника Шекспіра І.Вишенського та нашої сучасниці Л.Костенко, яка звернулася до опису подій XVII ст., підтверджують факт правильного вирішення перекладачем проблеми дистанції часу.

Література

1. Андрес А. Дистанция времени и перевод // Мастерство перевода 1964. – М.: Сов. писатель. – 1965. – С.118 – 128.
2. Вишенський І. Твори. – К.: Держлітвидав УРСР, 1959. – 269 с.

3. Гребінка Л. Вільям Шекспір. Гамлет, принц Данський. Від перекладача // Л.Гребінка. Радість чорноземна. – К.: Дніпро, 1990. – С.356 – 358.
4. Костенко Л.В. Маруся Чурай. – К.: Дніпро, 1982. – 136 с.
5. Костецький І. Український перекладач Шекспірових сонетів // Шекспірові сонети. В перекладі І.Костецького. – Мюнхен: На горі, 1958. – С.5 – 18.
6. Мова І.Вишенського. Лекція з історії української літературної мови кінця XVI і початку XVII ст. – К.: Рад.школа, 1948. – 22 с.

Михайленко В.В.

Чернівецький національний університет

РІВНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ФОРМАЛІЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Пересічний читач, який не володіє мовою оригіналу, під час читання тексту перекладу сприймає текст як оригінал і дуже рідко звертає увагу на фактор перекладача.

Читач, який володіє мовою оригіналу, при читанні тексту перекладу підсвідомо звертається до мови оригіналу, порівнюючи даний переклад із власним можливим. Для такого читача перекладач тексту є матеріалізованим і виступає його опонентом у процесі сприйняття тексту.

Читач, який володіє мовою оригіналу, є перекладачем або літературознавцем, під час читання тексту перекладу постійно порівнює його з оригіналом, намагається виокремити фактор перекладача, а також визначити шляхи прочитання перекладачем авторських пресупозицій. Таким чином, формується парадигма перекладача та його творча лабораторія.

Поняття “лабораторія” ми розуміємо як процес перекладу та передачі тексту оригіналу мовою перекладу. Існує декілька формалізацій вказаного процесу. Так, В.Комісаров [3] вважає, що процес перекладу відбувається двома етапами:

- 1) ідентифікація ситуації, описаної в тексті оригіналу та в тексті перекладу (екстралінгвістичний аспект перекладу);

- 2) встановлення спільних понятійних і структурних категорій (інтралінгвістичний аспект перекладу), пор. стале визначення перекладу: “процес заміни усної/письмової форми одної мови (МО) на мову читача/слухача (МП)” [5,389; пор. також: 1, 404].

В інтерпретації виокремлюється ще один етап: 1) аналіз тексту оригіналу (трансформації всередині оригіналу); 2) трансформація структур тексту оригіналу в структури тексту перекладу (власне переклад); 3) синтез (когезія й когеренція [3,14-15]) у тексті мови перекладу.